

Окремі аспекти участі перекладача в кримінальному провадженні

Скрябін О. М.

*Класичний приватний університет,
вул. Жуковського, 70Б, Запоріжжя, Україна
skriabinadvokat@gmail.com*

Ключові слова:

перекладач, кримінальне провадження, законодавство України, судочинство, судові засідання.

Стаття присвячена вивченню окремих аспектів участі перекладача в кримінальному провадженні, визначення його правового статусу, умов залучення й кримінальної відповідальності. Автор провів ретельний і всебічний аналіз наукової літератури щодо вивчення основних принципів участі й статусу перекладача як учасника кримінального провадження.

Проаналізовано основні аспекти й досвід впровадження спеціальної термінології, статусу й функцій перекладача як учасника кримінального процесу.

Проведено ретроспективний аналіз наукової бази, міжнародного досвіду й виділені ключові правові акти, що стосуються участі та функцій перекладача в кримінальному процесі, під час екстрадиції в міжнародній практиці й різних посередництв у кримінальному судочинстві.

Мета дослідження – проаналізувати окремі аспекти участі перекладача в кримінальному провадженні, виявити необхідність залучення перекладача в кримінальному процесі для забезпечення захисту законних інтересів і прав учасників кримінального судочинства.

Стаття присвячена питанню правового регулювання участі перекладача в юридичній практиці. Простежується досвід учених щодо рекомендацій стосовно правового статусу перекладача, його функцій і необхідності участі в кримінальному провадженні.

Вивчено багатопланову участь перекладача в кримінальному провадженні та її основні характеристики для використання в юридичній практиці. Підкреслюється важливість й актуальність правового статусу перекладача в кримінальному провадженні. Розкривається порядок залучення та участі перекладача в кримінальному провадженні з зазначенням чіткого алгоритму дій відповідальних осіб.

Розглянуто багатоаспектність участі перекладача в кримінальному процесі та її основні характерні різновиди використання у правовій практиці. Встановлено, що необхідною умовою успішного міжнародного кримінального провадження є чітко регламентована участь перекладача як учасника кримінального провадження.

Результати дослідження ще раз довели, що необхідною умовою успішного міжнародного кримінального провадження є чітко регламентована функція перекладача як учасника кримінального провадження.

Separate aspects of participation of the translator in criminal production

Skryabin A. N.

*Classic Private University,
str. Zhukovsky, 70B, Zaporizhzhia, Ukraine
skriabinadvokat@gmail.com*

Key words:

*translator, criminal proceedings,
Ukrainian legislation, legal
proceedings, court hearings.*

The article is dedicated to the civil law aspects of the transfer to the criminal justice, the legal status, the brain and criminal justice. The author of provisional and all-round analysis of science and literature with the main principles of participation and status is the transfer of the status of a participant in criminal conduct.

The main aspects are analyzed and the delivery of special terminology, status and function transfer as a participant in the criminal process.

A retrospective analysis of the science base has been carried out, international acquisitions and views of legal keys have been analyzed, participation and functional transfer are foreseen in criminal proceedings, at most hourly international practice.

The purpose of the study is to analyze certain aspects of the translator's participation in criminal proceedings, to identify the need to involve an interpreter in criminal proceedings to ensure the protection of the legitimate interests and rights of participants in criminal proceedings.

The article is dedicated to the provision of legal regulation of participation in the transfer of jurisprudence in practice. To prostitute yourself for more advice on the recommendations of the legal status of the transfer, their functions and necessary participation in the criminal conduct.

The multifaceted participation of an interpreter in criminal proceedings and its main characteristics for use in legal practice are studied. The importance and relevance of the legal status of an interpreter in criminal proceedings is emphasized. The procedure for involving and participating an interpreter in criminal proceedings is revealed, indicating a clear algorithm of actions of responsible persons.

The multifaceted participation of an interpreter in criminal proceedings and its main characteristic uses in legal practice are considered. It is established that a necessary condition for successful international criminal proceedings is a clearly regulated participation of an interpreter as a participant in criminal proceedings.

The results have been brought up once more, with the necessary mental wisdom of a successful international criminal provocation e the rules for transferring to the participant of a criminal provocation are clearly regulated.

Судово-правова реформа в Україні орієнтована на захист загальнолюдських цінностей, які зазначені в Конституції України та в багатьох міжнародних актах. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку та вдосконалення судової процедури, в тому числі щодо визначення мови судочинства й процесуального статусу перекладача.

Одним із суб'єктів кримінального провадження, які покликані сприяти ходу кримінального процесу, є перекладач. Не маючи у справі власного інтересу, він повинен допомагати забез-

печенню реалізації прав інших учасників процесу на судовий захист, справедливий судовий розгляд і, в кінцевому результаті, виконанню завдань кримінального процесу [1, с. 26].

Конвенція з прав людини та основоположних свобод, ратифікована Законом України №475/97-ВР від 17 липня 1997 р., у п. 1 (е) ст. 6 серед обов'язкових складових частин права на справедливий суд визначає право обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення одержувати безоплатну допомогу перекладача у випадку,

якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею. Допомога перекладача надається особам з метою забезпечення рівності й змагальності та має на меті запобігання будь-якій нерівності між обвинуваченим, який не знає мови, що використовується в суді, та обвинуваченим, який розуміє цю мову й розмовляє нею [2, с. 338].

Питання залучення перекладача в кримінальному судочинстві у своїх роботах розглядали Г. П. Саркісянц, Г. В. Абшилаві, Г. Я. Імамутдінова, І. І. Бунова, А. В. Гуськова [4, с. 67].

Перекладач сам собою не є джерелом доказів, але виконує найважливішу роль у процесі їх отримання. Тому не слід прирівнювати участь у процесі свідків й експертів до участі в провадженні перекладачів [3, с. 263].

Проведений аналіз наукової літератури дає змогу окреслити актуальність досліджень процесуального порядку залучення перекладача до участі в кримінальному судочинстві, визначення форми й способів використання спеціальних знань перекладача в кримінальному процесі та проблеми принципу мови судочинства в сучасних умовах.

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій різних учених, проблема обумовленості участі перекладача в кримінальному судочинстві досі остаточно не вирішена.

Мета роботи полягає в аналізі окремих аспектів участі перекладача в кримінальному провадженні, в розкритті необхідності перекладача в кримінальному судочинстві для забезпечення захисту законних інтересів і прав учасників кримінального провадження.

Чинним законодавством України перекладач віднесений до учасників кримінального провадження на рівні з адвокатом, експертом і спеціалістом (Кримінальний процесуальний кодекс) [5, с. 30].

М. А. Джафаркулієв вважає, що перекладачем є особа, яка досягла повноліття, досить добре володіє мовами й спеціальною термінологією, знання яких необхідні для повного, точного виконання ним у межах слідчих і судових дій перекладу; що не виконує функції інших учасників процесу й не перебуває з ними в родинних зв'язках; не зацікавлена в результаті справи; яка приймає на себе функції перекладу й призначена органом дізнання, слідчим, прокурором або судом у випадках, передбачених в законі [6, с. 184].

Великий інтерес зі створення й регулювання роботи бюро перекладачів представляє досвід інших держав. Так, наприклад, в Німеччині перекладачі складають іспити при торгово-промислових палатах відповідних земель і призначаються на посаду судами. Титул присяжного перекла-

дача, що має власну іменну печатку (штемпель), – вельми престижне звання. Присяжний перекладач перекладає в судах, нотаріальних конторах, в поліції, рацсі й відомствах, які відповідають за прописку й реєстрацію населення. Офіційні установи на території Німеччини не визнають переклади, зроблені іноземними фірмами, будь то переклади з російської, англійської, французької, арабської чи іншої мови. Присяжний перекладач, як і нотаріус, несе особисту відповідальність за шкоду, заподіяну в результаті вчинення ним посадових помилок, і його трудова діяльність строго регулюється межами посадових обов'язків [1, с. 53].

У Польщі питання підбору перекладача врегульовані розпорядженням міністра юстиції від 8 червня 1987 г. «Про судових експертів і перекладачів». Цим розпорядженням голові суду надано право складання спеціальних списків експертів і перекладачів, з яких вони вибираються судом для виконання обов'язків по конкретній справі. Перекладачі підбираються за відповідними мовами й мовою глухонімих і вносяться в список за погодженням з установою, де вони працюють постійно; термін їх перебування в списку не визначений (експерти вносяться в список на п'ятирічний термін). Крім відповідності певним професійним вимогам, кандидати, яких вносять до списку, повинні бути громадянами Польщі не молодше 25 років і мати повну правоздатність і дієздатність. Нагляд за діяльністю експертів і перекладачів покладено на голову відповідного суду [1, с. 54].

Часто перекладача використовують під час екстрадиції у міжнародній практиці. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи, перевірку обставин, що можуть перешкодити видачі; прийняття рішення про запит; фактично передачу такої особи під юрисдикцію держави, що зробила запит. Тік, відповідно до положень глави 44 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) міжнародна правова допомога відносно видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, може полягати у таких діях: 1) зверненні до іноземної держави про видачу особи; 2) провадженні відносно розгляду клопотань іноземної держави про видачу особи [5, с. 137].

А. В. Гуськова досить широко розглядає особливості діяльності перекладача в межах міжнародного співробітництва в кримінальних справах, вивчає регламентацію його участі в кримінальному судочинстві й доводить, що роль перекладача в кримінально-процесуальному провадженні має не тільки науковий, але й практичний інтерес [4, с. 241].

Функція перекладача в кримінальному судочинстві – інформаційно-комунікаційне й інтерпретаційне посередництво, яке включає в себе переклад інформації, яка подається усно, письмово або конклюдентно. Якісна реалізація функції перекладача передбачає не тільки компетентний, але й чесний переклад інформації, а також чесне посередництво перекладача між сторонами і судом.

Як зазначено у ст. 30 КПК України, перекладач зобов'язаний подавати органу, який веде кримінальний процес, документи, що підтверджують його кваліфікацію перекладача; точно і повно виконувати доручений йому переклад; до перекладача повинні пред'являтися вимоги вільного володіння мовою судочинства й мовою, якою розмовляє особа, яка бере участь у справі (наявність документа про спеціальну лінгвістичну або філологічну освіту не є обов'язковою). На перекладача покладено обов'язок прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду; заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК; здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом; не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього та які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків [5, с. 85].

У науковій спільноті багато різних підходів до визначення участі перекладача в кримінальному провадженні. Так, В. В. Назаров та Г. М. Омеляненко констатують, що «перекладач – це суб'єкт кримінального провадження, що володіє мовою, якою відбувається судочинство, і мовою, якою володіє підозрюваний, обвинувачений, підсудний, і призначений особою, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором, суддею (судом) для перекладу слідчих і судових дій, документів» [7, 128].

На думку О. П. Кучинської, правильне й повне визначення процесуального становища перекладача полягає в наступному: перекладачем у кримінальному провадженні є особа, яка вільно володіє державною мовою, технікою спілкування з глухими, німими та глухоніми особами, а також вільно володіє мовою учасника процесу, який потребує перекладу на мову, якою він володіє, та щодо якого винесено постанову (ухвалу) уповноваженими на те особами (органами) [8, с. 140].

Т. М. Кузик нагадує, що відповідно до вимог ч. 3 ст. 575 КПК України клопотання та інші документи підписуються слідчим, прокурором або суддею, засвідчуються печаткою відповідного органу та перекладаються мовою, передбаченою міжнародним договором України. За логікою

ч. 3 ст. 575 КПК України такий переклад повинен забезпечуватися слідчим, прокурором або суддею, які підготували відповідне клопотання. Таким чином, слідчий, прокурор чи суддя разом із прийняттям рішення про підготовку відповідного клопотання повинен вирішити питання про залучення до справи перекладача. Вчений зазначає, що перекладачу обов'язково має бути роз'яснено його права й обов'язки, а також повідомлено про відповідальність за завідомо неправдивий переклад чи розголошення відомостей, які стали йому відомі у зв'язку зі здійснюваним перекладом [9, с. 3].

Нами проаналізовано норми КПК України, які врегульовують порядок залучення й участі перекладача в кримінальному провадженні та роботи науковців. Т. М. Кузик звертає увагу на те, що залучення перекладача для перекладу клопотання й додатків до нього передбачає виконання слідчим, прокурором, суддею таких дій: 1) здійснення виклику перекладача в порядку, передбаченому ст. 135 КПК України; 2) пересвідчення перед наданням для перекладу документів в особі й компетентності перекладача та з'ясування відсутності підстав для відводу; 3) роз'яснення перекладачу його прав й обов'язків, передбачених ч.ч. 2 і 3 ст. 68 КПК України; 4) попередження перекладача в порядку ч. 5 ст. 68 КПК України про встановлену законом відповідальність за завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків; 5) надання перекладачу письмового клопотання й додатків для здійснення перекладу на мову, передбачену міжнародним договором. Текст перекладу складається у двох примірниках, один з яких долучається до матеріалів кримінального провадження, а другий разом з оригіналами клопотання та додатків до нього передається до відповідного центрального органу України в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 575 КПК України [9, с. 4].

Ст. 384 Кримінального Кодексу України передбачає відповідальність за завідомо неправдивий переклад, тобто перекладач повинен усвідомлювати, що робить неправдивий переклад. У зв'язку з помилковим сприйняттям подій, фактів або помилок у перекладі (в разі підтвердження таких фактів) кримінальна відповідальність не настає [8, с. 141].

У разі участі перекладача в процесуальних діях для забезпечення прав підозрюваного (обвинуваченого), що не володіє чи недостатньо володіє державною мовою, і надання допомоги правосуддю, перелік слідчих дій, проведених за його участі, значно розширюється [10, с. 260]. Фактично перекладач може й повинен брати участь у всіх слідчих діях, якщо того вимагають орга-

нізаційні засади й інтереси правосуддя, а також законодавчо встановлена необхідність забезпечення прав осіб, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою [11, с. 255].

Отже, аналіз численних наукових праць, проведений нами стосовно аспектів обумовленості участі перекладача в кримінальному провадженні, дає змогу зробити висновок про важливість аналізу обумовленості та подальшого вдосконалення процесуальної регламентації участі перекладача в кримінальному судочинстві. Висловлені в цьому напрямі окремі пропозиції щодо критеріїв допустимості участі особи

в кримінальному провадженні як перекладача можуть бути основою для внесення відповідних змін і доповнень до статей КПК й інших нормативно-правових документів, а також розглянуті як практичні рекомендації правозастосовцям і перекладачам.

Подальші перспективи дослідження ми вбачаємо в більш ґрунтовному визначенні участі перекладача в кримінальному провадженні та закріпленні його необхідності в законодавчій базі, створенні ефективної системи контролю за дотриманням норм і регламенту участі перекладача під час кримінально-процесуального провадження.

Література

1. Бунова І. І. Участие переводчика в уголовном судопроизводстве : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс». Москва, 2013. 203 с.
2. Іванюк І. Д. Проблеми вдосконалення статусу перекладача в контексті протидії зловживання правом у кримінальному процесі України / І. Д. Іванюк. *Університетські наукові записки*. 2011. № 3. С. 337–346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_3_49.
3. Мархевка О. В. Критерії допустимості участі перекладача у кримінальному судочинстві / О. В. Мархевка. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2013. Вип. 4. С. 392–401. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_4_44.
4. Гуськова А. В. Функция переводчика в уголовном процессе : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс». Нижний Новгород, 2018. 336 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / відп. ред. С. В. Кивалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одиссей, 2013. 1104 с.
6. Джафаркулиев М. А. Проблемы национального языка судопроизводства в правотворческой и правоприменительной деятельности на современном этапе : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / М. А. Джафаркулиев. Москва, 1990. 439 с.
7. Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України / В. В. Назаров, Г. М. Омеляненко. Київ: Атіка, 2007. 584 с.
8. Кучинська О. П. Перекладач в кримінальному процесі України / О. П. Кучинська. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Число 1. С. 139–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2010_1_27.
9. Кузик Т. М. Окремі аспекти участі перекладача під час надання міжнародної правової допомоги щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення / Т. М. Кузик. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2013_1_20.
10. Мархевка О. В. Підстави та умови залучення перекладача до участі в кримінальному провадженні / О. В. Мархевка. *Митна справа*. 2014. № 2 (2.2). С. 259–265. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/MS_2014_2\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/MS_2014_2(2)).
11. Леоненко М. І. Особливості проведення слідчих дій за участю перекладача у кримінальному процесі України / М. І. Леоненко. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2009. № 2. С. 153–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2009_2_28.

References

1. Bunova I. I. (2013). *Uchasty'e perevodchika v ugovnom sudoproizvodstve* : dys. ... kand. yuryd. nauk : specz. 12.00.09 – ugovlnij process. Moskva, 203 s.
2. Ivanyuk I. D. (2011). *Problemy vdoskonalennya statusu perekkladacha v konteksti protydyiy zlovzhyvannya pravom u kryminalnomu procesi Ukrayiny* / I. D. Ivanyuk // *Universytetski naukovy zapysky*. № 3. S. 337–346. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_3_49.
3. Marhevka O. V. (2013). *Kryteriyi dopustymosti uchasti perekkladacha u kryminalnomu sudochynstvi [Elektronnyj resurs]* / O. V. Marhevka // *Naukovyj visnyk L'vivs'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav. seriya yurydychna*. Vyp. 4. S. 392–401. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_4_44.
4. Gus'kova A. V. (2018). *Funkcyya perevodchika v ugovnom processe* : dys. ... kand. yuryd. nauk : specz. 12.00.09 – ugovlnij process. Nyzhnyj Novogorod, 336 s.

5. Kryminalnyj procesualnyj kodeks Ukrayiny: Naukovo-praktychnyj komentar (2013) / Vidp. red.: S. V. Kivalov, S. M. Mishhenko, V. Yu. Zaxarchenko. Harkiv : Odissej, 1104 s.
6. Dzhafarkuly'ev M. A. (1990). Problemi nacyonal'nogo yazyka sudoproyzvodstva v pravotvorcheskoj y pravoprymenitel'noj deyatel'nosti na sovremennom etape [Tekst] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / Dzhafarkuly'ev Myraga Agraf ogli. M., 439 s.
7. Nazarov V. V. (2007). Kryminal'nyj proces Ukrayiny / V. V. Nazarov, G. M. Omelyanenko. Kyiv: Atika, 2007. 584 s.
8. Kuchyns'ka O. P. (2010). Perekladach v kryminal'nomu procesi Ukrayiny / O. P. Kuchyns'ka // Visnyk Akademiyi advokatury Ukrayiny. Chyslo 1. S. 139–141. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2010_1_27.
9. Kuzyk T. M. (2013). Okremi aspekty uchasti perekladacha pid chas nadannya mizhnarodnoyi pravovoyi dopomogy shhodo vydachi osib, yaki vchynily kryminal'ne pravoporushennya / T. M. Kuzyk // Chasopys Nacional'nogo universytetu "Ostroz'ka akademiya". Ser. : Pravo. № 1. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2013_1_20.
10. Marxevka O. V. (2014). Pidstavy ta umovy zaluchennya perekladacha do uchasti v kryminal'nomu provadzhenni / O. V. Marxevka // My'tna sprava. № 2(2.2). S. 259–265. Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_2\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_2(2)).
11. Leonenko M. I. (2009). Osoblyvosti provedennya slidchyh dij za uchastyu perekladacha u kryminal'nomu procesi Ukrayiny / M. I. Leonenko // Visnyk Akademiyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny. Seriya : Pravo. № 2. S. 153–159. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2009_2_28.